

Forfatter: Ingemann, B. S.

Titel: Valdemar Seier

Citation: Ingemann, B. S.: "Valdemar Seier", i Ingemann, B. S.: *Valdemar Seier*, udg. af Marita Akhøj Nielsen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1987, s. 505. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ingemann02-shoot-idm140036555352128.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Valdemar Seier

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

Efterskrift

Ingemann og hans historiske romaner

Ingemanns historiske romaner er intet mindre end et begreb, selv om ikke ret mange nulevende har læst dem, som de forelå fra Ingemanns hånd. De har nemlig undergået den for danske klassikere enestående skæbne at være blevet udsat for flere forskellige bearbejdelser, der mest er henvendt til børn, selv om værkerne oprindeligt var voksenlitteratur. I de sidste godt halvtreds år er de kun blevet udsendt i bearbejdet form. Romanernes skæbne hænger sammen med deres overvældende popularitet: *Valdemar Seier*, den første og mest omtalte af dem, er udkommet ikke mindre end 35 gange, de øvrige et par gange mindre.

For Ingemann selv stod de historiske romaner ikke som et afsluttet hele; de indgik i en cyklus af nationalhistoriske skildringer af middelalderen, som omfatter de fire romaner *Valdemar Seier* (1826), *Erik Menveds Barndom* (1828), *Kong Erik og de Fredløse* (1833) og *Prinds Otto af Danmark og hans Samtid* (1835), omrammet af to episke digte, *Waldemar den Store og hans Mænd* (1824) og *Dronning Margrethe* (1836). Denne cyklus beskriver 250 år af Danmarkshistorien, begyndende med skildringen af et borgerkrigshærgede Danmark omkring 1150 og sluttende med et lykkeligt forenet Norden i 1398. Mellem disse to yderpunkter er der - både i historien og i Ingemanns værk - talrige op- og nedture, som for Ingemann afspejler den danske folkeånd fremtræden til forskellige tider. For til trods for de kongelige titler er den egentlige hovedperson i hele skildringen folkeånden - den romantiske betegnelse for det, der er særegent for netop det danske folk, og som er forudsætningen for folkets beståen. Denne folkeånd kan ikke erkendes i sig selv, men kun, som den viser sig i historien; derfor bliver historievitenskaben for Ingemann og romantikerne i det hele taget den fornemste vej til både den enkeltes og hele folkets dannelse og opdragelse. At Ingemann vælger at skildre netop middelalderen, er ikke tilfældigt, for det er i egentlig forstand den »romantiske« tid, hvilket allerede Steffens havde kaldt den (i sin ottende forelæsning i *Indledning til filosofiske Forelæsninger*, 1803). Det var 506 middelalderens ridderpoesi på folkesprogene (i modsætning til den latinske litteratur), der var selve inspirationskilden for den tyske romantik, og med den var Ingemann fortrolig; men i den danske litteratur var middelalderen et ret uopdyrket felt. Oehlenschläger og Grundtvig havde mest beskæftiget sig med den hedenske oldtid, hvilket Ingemann selv nævner i den fremstilling af principperne for de historiske romaner, han giver i sin fortale til *Prinds Otto*, som optrykkes nedenfor s. 530-534. En hjemlig inspiration til arbejdet med middelalderen har Ingemann dog fået, nemlig i Grundtvigs Saxo-oversættelse (hvis første bind Grundtvig i 1819 havde overrakt ham med en opfordring til at besyngte Danmarks middelalder). Endelig må man som baggrund for den nationalhistoriske cyklus nævne Ingemanns bosættelse i Sorø fra 1822 »midt iblandt store Minder fra vor romantiske Tid, paa Klostergrunden ved den skovkrandste Sø«, som han udtrykker det i sit *Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed fra 1811-1837* (1863, s. 44).

Ingemanns ansættelse som lektor i dansk sprog og litteratur ved det netop genoprettede Sorø Akademi var en af de væsentligste forudsætninger for den nye udvikling i hans produktion, der begyndte omkring 1820. Stillingen tvang ham til at sætte sig ind i den danske litteraturs historie, og han førtes derved til et grundigere studium af Danmarkshistorien, end hans tidligere historisk inspirerede, men rigtignok historisk meget løst funderede værker havde medført Arbejdsforpligtelserne var i de første mange år særdeles overkommelige, og den faste indtægt betød, at Ingemann efter ti års forlovelse omsider kunne gifte sig. Ægteskabet må formodes at have været en vigtig forudsætning for den psykiske stabilitet og fysiske sundhed, der nu efter Ingemanns eget udsagn (*Tilbageblik* s. 44) kom til at præge ham stort set resten af livet. I det mindste er hans senere værker ikke så voldsomt præget af den fornægtelse af den sanselige erotik, som i hans ungdomsværker giver sig udslag i en forkærlighed for at beskrive urealiserede, ofte incestuøse kærlighedsforhold. I disse forhold sublimeres driften som regel til kunstnerisk skaben og længsel efter døden, efter de eiskendes salige forening i evigheden. Der vil sjælene, fri for alle legemlige bånd, endelig kunne smelte fuldstændigt sammen. Selv om Ingemann aldrig blev nogen sanselig erotisk digter, kan hans personer i manddomsværkerne dog blive gift - rigtig gift, så de endog får børn af det.

507

Foruden ansættelsen i Sorø har Ingemanns store udlandsrejse til Tyskland, Schweiz, Frankrig og Italien i 1818-19 haft en væsentlig indflydelse på hans digteriske udvikling. Han karakteriserer selv (i digtet *Kiel, Rejsifyren*, 1820) præcist rejsens betydning:

See dog maa jeg engang den skønne sælsomme Verden,

Maa mig udrive engang af Drømmenes stillere Land,

See mangfoldige Liv, som udenfor røres og glimrer,

Glemme min Verden for den, som større sig tumler om min.

Den mere realistiske (i den samtidige terminologi objektive) retning, som præger Ingemanns produktion efter rejsen, er ikke noget specielt for ham, men kendetegner hele den strømning i den danske litteratur fra omkring 1820, der er kendt som den poetiske realisme. I de historiske romaner udmøntes denne forsigtige realisme både i den historiske kolorit og i personskildringen.

Ingemanns værker i de nærmeste år efter *Valdemar Seier* blev præget dels af færdiggørelsen af den nationalhistoriske cyklus, dels af en litterær fejde, der opstod efter Chr. Molbechs anmeldelser af *Valdemar Seier* og *Erik Menveds Barndom*. Indtil midten af 1830'erne følte Ingemann sig bitter og isoleret i den pjattede og materialistiske samtid, men fra tiårets sidste halvdel stammer nogle af hans mest populære værker: hans *Morgen- og Aftensange* og *Holger Danske*. 1840'ernes stigende politiske røre havde Ingemann ikke megen forståelse for; han flygtede i sin digtning til Grønland (*Kunnuk og Naja*) eller til stjernehimlen (*Stjernebilledernes Symbolik*). Først treårskrigen 1848-1850 åbnede hans øjne for, at folkeånden også kunne fremtræde stærkt og smukt under demokratisk styreform; hans to sidste mere omfattende værker, *Den stumme Frøken* og *Landsbybørnene*, er samtidshistoriske romaner fra treårskrigen. De hører til det bedste, han har skrevet, og har egentlig ikke fortjent den glemsel, der nu har sænket sig over dem.

Ingemann var tidligt blevet overbevist kristen. I sine første værker bevægede han sig fra en ret vag religiøsitet til en klart formuleret kristen overbevisning, som efterhånden blev luthersk præget. Fra 1820'erne og frem havde han jævnlig skrevet salmer og anden religiøs poesi; i sine sidste år vendte han sig efterhånden helt - både i sit liv og sin produktion - mod det hinsides.

Om Ingemanns senere produktion kan man sammenfattende sige, 508 at han aldrig svigtede sin ungdoms romantik, men han formåede i sin manddoms bedste værker at give den farve og liv fra den håndgribelige verden. Og det er hans *Valdemar Seier* et udmærket eksempel på.

Ingemann og kilderne til *Valdemar Seier*

Til *Valdemar Seier* har Ingemann benyttet et større antal kilder, hvoraf de fleste dog kun har afgivet stof til enkelte af romanens kulturhistoriske oplysninger. De vigtigste kilder fremhæver Ingemann selv i fortalen til *Prinds Otto* (s. 533 noten): »dog Hvitfeldt og Suhm og de af disse Historikere anførte Krøniker og diplomatiske Mindesmærker [dvs. dokumenter] have tilligemed de historiske Folkesange været mine vigtigste Kilder«.

Der er ingen tvivl om, at P.F. Suhm: *Historie af Danmark IX, 1202-1241* (1808), har været Ingemanns allervigtigste kilde; han følger Suhm mht. de historiske begivenheder og detailoplysninger, ofte overtager han ligefrem formuleringer, især fra Suhms gengivelse af dokumenter og anekdotiske optrin. Naturligvis er udformningen af de enkelte situationer dog digterens egen. Nogle få oplysninger har han hentet fra første bind af Huitfeldt: *Danmarckis Rigis Krønike* (21650); hvor Suhm og Huitfeldt afviger fra hinanden, stoler Ingemann næsten altid på Suhm. Folkeviserne har han benyttet i den samtidige udgave, Abrahamson, Nyerup og Rahbek: *Udvalgte Danske Viser fra Middelalderen* (1812-1814), og herfra får han en del personers karakter, nogle navne og en mængde detaljer, som han bruger til at skabe stemning og tidskolorit. Hans tillid til visernes historiske pålidelighed er noget større end samtidens, som det klart fremgår, når han citerer viserne som belæg; han lader endog romanens personer digte flere af dem.

Skønt Ingemann ganske tydeligt føler sig forpligtet af sine kilder, følger han dem ikke slavisk. Mange afvigelser skyldes selvsagt, at han skal have en roman ud af de historiske kendsgerninger, han må altså gøre fortiden levende og anskuelig. Derfor forenkler han i mange tilfælde det historiske forløb, f. eks. forbigår han det meget skiftende og indviklede forhold mellem de missionerende parter i Estland: Sværdridderne, de tyske bispesæder og den danske kirke og konge. Han simplificerer sagen ved kun at omtale spændingerne mellem 509 danskerne og Den Tyske Orden (der først i 1230'erne begyndte sin mission i Estland).

Tilsvarende koncentrerer digteren sig om at beskrive forholdsvis få personer. F.eks. spiller bisp Peder Sunesøn i romanen en langt mere fremtrædende rolle end hos historikerne, idet han får tillagt, hvad forskellige mindre kendte personer af samme fornavn foretog sig -han optræder hos Ingemann sågar flere år efter sin død (i 1214, jf den fikse genoplivning af bisp s. 349 og 357). Omvendt er romanens Otto af Lüneborg aktiv før sin historiske fødsel (i 1204); for at skabe en hovedperson af ham må digteren endvidere lægge hans hovedinteresse i Danmark og ikke i Tyskland, hvor han fra ca. 1220 spillede en vis rolle som den

eneste yngre welfer. Noget lignende gør sig gældende for Ingemanns Beengjerd. Det første møde mellem hende og kongen er frit opfundet, men ideen til dette møde kan dog stamme fra visen om dronning Dagmars død, hvor Dagmar advarer Valdemar mod Beengjerd. Næsten helt uden hold i vor historiske viden er en del af romanens personer, f.eks. Helene. Om hende nævner Suhm kun hendes byrd, hendes ægteskab, hendes død i Sverige og -som det mest interessante - hendes moderskab til hertug Knud. Ved at tolke havfruen i visen Dronning Dagmar spaaes af en Havfrue som identisk med Helene har Ingemann fået yderligere en smule stof til personen fra sine kilder.

Ingemanns personcentrering ytrer sig ikke alene som en samling af få personer, men nok så væsentligt som en tendens til at se historiens forløb som et resultat af store personligheders indsats. Både Huitfeldt og Suhm er langt mere opmærksomme på økonomiske og politiske forhold end Ingemann. For digterens kilder er det f.eks. udelukkende politiske overvejelser, der bestemmer Valdemars forhold til de tyske tronstridigheder, men romanen lægger hovedvægten på rent personlige forhold (se f.eks. s. 275). Tilsvarende omtaler Ingemann da nok den økonomiske og sociale baggrund for hadet mod Beengjerd, men ikke særlig udførligt, for egentlig tillægger han hendes stolte opførsel større betydning (s. 399-402). Denne fremhævelse af den store personlighed på bekostning af den bredere sammenhæng er ikke kun bestemt af romanens krav om anskuelighed, men afspejler også den romantiske genidyrkelse. Steffens har i begyndelsen af sin syvende forelæsning (*Indledning til filosofiske Forelæsninger*, 1803) givet et rids af geniets vældige indflydelse på historiens løb, og i Grundtvigs 510 krønikeskrivning (bl.a. *Udsigt over Verdens-Krøniken*, 1817) fremtræder den store personlighed som en afgørende faktor i den historiske udvikling. At samtiden så dette historiesyn bekræftet af Napoleons skæbne (som Grundtvig f.eks. i *Europa, Frankrig og Napoleon*, 1815), kan ikke undre; sandsynligvis har den franske kejsers historie heller ikke været helt uden betydning for Ingemanns tilrettelæggelse af Valdemars liv.

Ingemann følger nemlig ikke ganske sine kilders skildring af Valdemars kongegerning. Han bryder undertiden kronologien og fortier vigtige begivenheder i kongens senere år, fordi de ikke passer ind i romanens grundlæggende struktur: Valdemars stadigt stigende verdslige lykke og magt vendes til usselhed og kummer ved tre på hinanden følgende katastrofer: Beengjerd's død, forræderiet på Lyø og nederlaget ved Bornhøved. Romanens afsluttende forsoning skyldes, at ydmygelsen åbner for ydmygheden, og at erobreren afløses af lands-faderen, så Valdemar Sejr i åndelig og egentlig forstand kommer til at fortjene sit tilnavn. For at det skema kan passe, må Ingemann flytte alle de oplysninger, hans kilder giver om Valdemars tidligere lovarbejde, hen til hans senere år, og hans magtfulde udenrigspolitik efter Bornhøved må ganske forbigås.

Ingemanns kristne grundholdning viser sig ikke kun i arrangementet af Valdemars skæbne, men også i tolkningen af flere enkeltbegivenheder, hvor både Huitfeldt og Suhm giver en rationel forklaring. Som eksempel kan tjene Valdemars tog til Livland i 1205, hvis årsag iflg. Suhm er kongens ønske om en udvidelse af sit herredømme, »og her gav den christne Troes Udbredelse en ønskelig Lei-lighed og Paaskud«, som Suhm tørt konstaterer (s. 74). Ingemann giver ganske andre og frommere grunde. Nok nævner han ved siden af kristendommens også kronens ære, men det væsentligste er dog, at korstoget bliver en bod for kongens syndige kærlighed til Beengjerd (s. 182). Det er tilsvarende et genkommende træk i romanen, at det er den guddommelige styrelse, der afgør de forskellige slag (se f.eks. slagene ved Lyndanisse og Bornhøved, s. 368-370 og s. 477f.). Ganske vist refereres mirakelberetningerne også troligt af Suhm - der i det hele taget refererer rub og stub - men med en klar markering af distance, mest prægnant formuleret s. 546: »Guds Domme ere os ube-kientde, og vi bør ei dømme om dem«.

I forbindelse med Ingemanns religiøse tolkning står endnu en type 511 afvigelser fra kilderne. Mens Suhm har en vis forståelse for normernes tidsbestemthed, overfører Ingemann sin samtids strenge seksualmoral til middelalderen. Valdemars to uægte sønner, hertug Knud og grev Nicolaus, bliver i romanen til hhv. Esbern Snares søn og kongens halvbror (dette sidste måske hjulpet af Huitfeldts forvirrende fremstilling s. 183f.). Skildringen af det afgørende møde mellem Carl og Rigmor er ligeledes renset for ethvert spor af den frivolitet, som præger Ingemanns kilde, folkevisen Hr. Carl og Jomfru Rigmor. Visens centrale scene er den pikante, at Rigmor og den forklædte Carl i sengen fører en lang samtale, der til dels ordret er identisk med den, Hagbarth og Signe fører i den tilsvarende situation. Det er altså i visen mere end i romanen, man skal finde baggrunden for den ofte omtalte parallel mellem de to elskende par.

En sidste drejning i forhold til kilderne må nævnes som interessant for vurderingen af Ingemanns formål med *Valdemar Seier*. I forbindelse med kongens tilfangetagelse og fangenskab fremgår det både hos Suhm og Huitfeldt, at ikke alle danske var lige ivrige efter at befri kongen. Suhm formoder endog, at nogle af Valdemars egne mænd var medskyldige i forræderiet på Lyø. En sådan splittelse af nationen ville ødelægge Ingemanns billede af skæbnefællesskabet mellem folket og kongen; i folkevisen om kong Valdemars fængsel, som digteren da også citerer, har han fundet belæg for hele folkets frivillige indsats for at befri kongen - ganske vist et totalt utroværdigt belæg, som det også fremgår af viseudgivernes datering af denne vise til det 16. årh. eller senere.

Efter denne gennemgang af Ingemanns brug af kilderne må det være på sin plads at give digteren selv ordet, for han har flere steder udtalt sig om sin nationalhistoriske digtnings forhold til det historiske. I et brev

til Grundtvig fra november 1824, som rummer en længere udredning om arbejdet med *Valdemar Seier*, skriver han: »Men det er imidlertid Alvor: at jeg ikke agter at gjøre Sandhed til Løgn eller Løgn til Sandhed« (Svend Grundtvig: *Grundtvig og Ingemann*, 1882, s. 44). Fortalen til *Prinds Otto* tager tilsvarende afstand fra den praksis at »ombytte den factiske Sandhed med den æsthetiske« (s. 532). Hvor vidt denne bundthed til det historiske strækker sig, fremgår lidt senere i fortalen: »For den frie Tildigtning af Omstændigheder, Situationer og episodiske Opfindelser bør Digteren for Historikerens 512 Tiltale fri at være, da Ingen er berettiget til at betragte nogen historisk Roman som en historisk Lærebog« (s. 533). Klarest formulerer Ingemann egentlig forholdet mellem fakta og fiktion i sit *Tilbageblik*: »Jeg vidste *hvad* her var skeet i de store Valdemarers Dage; nu saae jeg ogsaa - hvad Krøniken fortaug - *hvorledes* det med sine indre Motiver under særegne Situationer og Omstændigheder udsprang af alle de adspredte, historiske Træk« (s. 45).

Man kan jo nok være lidt skeptisk over for Ingemanns forsikringer om hans respekt for de historiske kendsgerninger efter påvisningen af hans kildebrug. Imidlertid har han nok selv været i god tro. Han vurderede ligesom andre romantikere digteren meget højt, fordi digteren i sin inspiration kan skue den indre sandhed, der er skjult for almindelige jordbundne sjæle. Og det har formentlig været ham en garanti for, at sandheden var det, han så for sig, og ikke det, en rationelt arbejdende historiker med møje og flid havde gransket sig frem til.

At den historiske nøjagtighed ikke havde Ingemanns store interesse, illustreres i øvrigt ganske pudsigt af flere af hans tekstrettelser, f.eks. de to sammenhængende ændringer s. 12 og s. 26. Deres baggrund er, at borgerkrigen mellem Svend, Knud og Valdemar sluttede i 1157; ikke desto mindre lod Ingemann oprindeligt den lille Carl af Rise, som i 1204 er ti år, være en søn af en af dem, der faldt i borgerkrigen. I rettelseslisten til 1. udgave bliver »Søn« rettet til »Sønnesøn« (s. 12), ligesom »Fader« til »Bedstefader« (s. 26).

Genre og stil

Valdemar Seier er Ingemanns første roman. Det er ikke tilfældigt, at han har valgt denne genre. Walter Scotts historiske romaner var nemlig også i Danmark overordentlig populære, og Ingemann har selv følt behov for at gøre rede for sit forhold til den britiske mester. I det ovenfor nævnte brev til Grundtvig indrømmer han, at han har lært »Kolorit og Tegning« af briterne, men tiere understreger han dog selvbevidst afstanden til Scott, der fremhæver »en vilkaarlig opfundet Helt, som Hovedfigur paa et Malerie med historisk Baggrund« (Fortalen til *Prinds Otto* s. 531). Derimod tager han selv »historiske Hovedbegivenheder og Hovedpersoner til Forgrund« (smst). I 513 *Tilbageblik* (s. 47) karakteriserer han rammende sine romaner som »frit behandlede Kongekrøniker«.

Imidlertid er det ikke kun inspirationen fra Scott, der har fået Ingemann til at vælge romanformen, for oversatte romaner af alle slags havde været uhyre populære i Danmark siden slutningen af det 18. årh. Først med Ingemanns historiske romaner kom et indenlandsk produkt, der kunne tage konkurrencen op med oversættelseslitteraturen. Ingemann nævner selv i *Tilbageblik* (s. 46), at »Romanen er ... vor Tids egentlige Epope [dvs. heltegedigt] og har det største Publicum«. Og det var vigtigt for ham at få mange læsere, ikke så meget af økonomiske grunde, som fordi hans sigte med *Valdemar Seier* var en vækkelse af nationen. Romanen var også den mest hensigtsmæssige genre, når målet var at vise folket, hvordan dets ånd havde åbenbaret sig i historien, for netop romanen åbner mulighed for »en rolig, omstændelig Udmaling af Menneskelivets mangfoldige, karakteristiske Enkeltheder« (smst.).

Som en sidste fordel ved romanen anfører Ingemann, at den kan rumme både lyriske og dramatiske indslag. Lyrikken er nu ikke særlig fremtrædende i *Valdemar Seier*, det er derimod den dramatiske fremstilling. Skønsomt udgør replikker knap halvdelen af romanen, og det er utvivlsomt en af grundene til, at værket blev så relativt letlæseligt, som det endnu er. En undersøgelse af syntaksen (opbygningen af led og sætninger) viser nemlig, at replikkerne er mærkbart enklere konstrueret rent sprogligt end den øvrige tekst. Man kan for øvrigt ikke undre sig over Ingemanns forkærlighed for direkte tale, for omkring halvdelen af hans produktion før *Valdemar Seier* var skuespil; de mange monologer, som jo egentlig skulle være overflødige i en roman, er tydeligt nok et levn fra den dramatiske digtning. Men det er ikke kun replikbruget, der viser indflydelse fra scenen, også opbygningen af de enkelte situationer bringer ofte samtidens dramaer i erindring: dialogen mellem Andreas og Valdemar s. 461 f. kan minde om opgøret mellem Olaf og Hakon i Oehlenschlägers *Hakon Jarl*, forklædnings-scenerne (f.eks. Otto i Beengjerd's dragt s. 304ff.) har ligeledes paralleller hos Oehlenschläger. Også personsammenstillingen er hyppigt hentet fra dramaet (f.eks. heltinden, Beengjerd, og hendes fortrolige, Audacia, s. 205-207), ligesom den langt udtrukne misforståelse (mellem Dagmar og Kirstine s. 255-260) er velkendt i datidens 514 komedier. Endelig er scenerierne tit som kulisserne til et romantisk drama, f.eks. det natlige kapel s. 30ff. eller den månebelyste slotshave s. 297f.

Mere i stil med 1820'ernes poetiske realisme er lokalkoloritten i optrin som det italienske herberg s. 215ff. og den sjællandske forårsidyl s. 403f.

Stilen i *Valdemar Seier* virker i dag noget tung, og det skyldes især Ingemanns forkærlighed for mange sideordnede udtryk, som tit er synonyme. Et grelt eksempel findes s. 115: »Graaboe ligger i Gruus og Aske, og I seer en forjaget og landflygtig Mand for Eder; men jeg har ikke sveget og forraadt min Herre og Konge«. Formentlig har forfatteren hermed villet give fremstillingen en vis ærværdig pondus. Derimod afstår han fra at give sproget en gennemført gammeldags tone. Det havde han tidligere forsøgt sig med (i *Julegave*, 1816), men i *Valdemar Seier* har han kun givet stilen en lidt gammelmodig farve i enkelte ord og vendinger, især tiltaleformlerne. For samtiden har denne patina ikke været særlig markant, bl.a. fordi mange af de gammeldags udtryk i romanen havde været litterære modeord siden Oehlenschlägers ungdomsdigtning. I øvrigt er stillejet i romanen varieret, svingende fra det patetiske i de heroiske episoder til det jævne i folkelivsskildringerne. De gejstlige herrers tale har et stærkt bibelsk præg, men uden mange egentlige citater. Ordsprog bruges flittigt i replikkerne, og de er ikke begrænset til en bestemt persongruppe, men fremstår som nationens fælleseje.

På et andet punkt virker Ingemann ligefrem moderne i forhold til samtiden: fortælleren træder i hele romanen meget tilbage, der findes således ikke én direkte henvendelse til læseren.

En mere mærkbar indgriben fra forfatterens side kunne man nok have ønsket i kompositionen af romanen som helhed. Den er helt igennem kronologisk fremadskridende, og det gør det noget vanskeligt for læseren at fastholde alle trådene - til trods for de tilbagevendende referater af de historiske begivenheder. På den anden side bevares ved denne komposition det krønikepræg, som Ingemann selv vurderede positivt: »Vil man derfor heller kalde mine historiske Romaner Krøniker, skal jeg Intet have derimod. Jeg kan ikke ønske dem noget længere og virksommere Liv, end hine Krøniker, og det skulde fornøje mig engang at see dem paa Bondens Hyld mellem Holger Danske og Carolus Magnus« (Fortalen til *Prinds Otto* s. 534; de to nævnte værker hører til de såkaldte almuekrøniker eller folkebøger).

515

Ingemanns sigte med *Valdemar Seier*

Ingemann var selv helt klar over, hvad han ville med sine nationalhistoriske værker, og heller ikke samtiden skulle kunne være i tvivl, for allerede i indledningen til *Valdemar den Store og hans Mænd* står den bekendte programerklæring:

Stig op af Graven, du Slægt, som døde!
Forkynd dit Fald og afmal din Brøde!
Advar os for Udslettelsens Dom,
Og viis os hvorfra din Frelse kom!
Men I, som lyste i Tider dunkle,
Som klare Nordlys ved Midnat finkle!
I store Aander, som over Jord
Med Frelsens evige Banner foer!
Der Herren mægtig sin Haand udstrakte,
Og Folkeaaenden til Liv gjenvakte -
Lys atter for os fra natlig Tid,
I Aandekærnper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blødheds Drømme
Mit Fødeland ved de dybe Strømme;
Hvad heller raser i blinde Lyst
Forvildet Slægt mod sit eget Bryst;
Da ryster Sjælen og vækker Aanden,
Og styrker Hjertet og ruster Haanden
Til dansk og stor og til herlig lid -
Til Danmarks Frelse i Nødens Tid!

Se note s. 556.

Den nationale vækkelse

Den nationale vækkelse var Ingemann ikke ene om at arbejde for i 1820'erne. Efter statsbankerotten i 1813 og Kielerfreden i 1814, hvor Danmark måtte afstå Norge, fulgte en periode med tilbagegang for både handel og landbrug. Da opstigningen fra dette nulpunkt efterhånden kom i gang, ydede også litteraturen sit bidrag til den folkevækkelse, der syntes fornøden. Især naturligvis Grundtvig, men også periodens andre litterater havde ligesom Ingemann et bevidst nationalt sigte med deres værker fra 1820'erne. Denne nationalromantik 516 var i høj grad inspireret af den tilsvarende tyske retning, men rigtignok med et mere afdæmpet politisk budskab. Og rammerne for politisk udfoldelse var snævre: Frederik VI's enevælde tålte endnu i 1820'erne ikke nogen offentlig debat om politisk ømtålelige emner. Ingemann har dog ikke følt rammerne trykkende. For det første var den væsentlige frihed for ham den åndelige - og den havde man efter hans mening netop under Frederik VI. Han var nemlig overbevist om kongens omsorg for nationens åndelige velfærd, og det vil i praksis sige majestætens beskyttelse af religion, kunst og videnskab, som Ingemann ved flere lejligheder har prist, mest direkte i sin tale på kongens fødselsdag i 1824. For det andet bevarede han - som næsten hele det danske samfund endnu i midten af 1820'erne - en urokkelig tillid til enevælden som den styreform, der bedst forenede kongen og folket om deres fælles opgave og ansvar: bevarelsen af folkeånden.

Denne i egentligste forstand konservative holdning genfindes klart i *Valdemar Seier*. Kirkens åndelige frihed skal respekteres af kongemagten, og det betyder i praksis, at Valdemar bør se på Guds og ikke på kronens ære. Tanken fremsættes f.eks. af Dagmar (s. 183-185), af Sunesønnerne (s. 354f. og 365-367) og ikke mindst i fremstillingen af den gamle, omsider gudfrygtige konge (s. 482 og 485). Kunsten skal kongen især ære ved at lade sig inspirere af den sande digtning. Det er først og fremmest Thorgeir Danaskjalds sang, der får Valdemar til at bejle til Dagmar, en helt igennem god handling efter romanens vurdering. I forhold til folket har kunsten to vigtige funktioner: den udtrykker folkets følelser (s. 178f. og 271), og den opflammer folket til handling for kongen (s. 436f.). Den falske kunst derimod bør naturligvis kongen såvel som folket vogte sig for. Den smigrer nemlig stoltheden og hidser sanserne (s. 162) eller ægger til splittelse mellem kongen og folket (bl.a. s. 400f.). Endelig er videnskabens rette placering eksemplificeret af historien, hvor Saxos værk tillægges væsentlig betydning for nationens selvforståelse (se åbningsscenen og s. 376f.).

Det andet grundlæggende synspunkt i Ingemanns politiske overbevisning, forholdet mellem kongen og folket, fremtræder med størst vægt i hele romanens struktur: det er kun foreningen af konge og folk, der kan bringe Danmark til en lykkelig udfoldelse. Hvor en af parterne svigter, ødelægges riget. Tanken fremgår også af talrige enkeltscener, som eksempel skal nævnes optakten til Volmarslaget, s. 362-367. Her bevirker kongemagtens tryk, at folket splittes. Denne 517 opløsning åbner for overfald af de hedenske estlændere, på én gang Guds og Danmarks fjender. Da kongen meldes falden, opløses hæren i forvirring, og først ved foreningen af Gud, konge og folk kan nationen mønstre sin styrke.

Til trods for Ingemanns understregning af folkets betydning har hans folkelighed sine meget iøjnefaldende grænser. Ingen af hovedpersonerne tilhører det brede folk, og når dette skildres, sker det som regel humoristisk (f.eks. Martin s. 78-80 og folkemængden ved Dagmars begravelse s. 272f.). Ingemann har ganske vist borgerskabets skarpe blik for de medfødte standsforskelle og ødelæggende virkning, f.eks. trues Carls og Ottos venskab af den sociale afstand mellem dem (s. 250), og romanens ideal, Dagmar, udtrykker direkte, at personlige egenskaber er vigtigere end byrd (s. 270). Men Ingemann bliver ikke af den grund demokrat. Baggrunden for hans afvisning af demokrati anes i Valdemars karakteristik af folket, der ikke ved, hvad det selv vil, og som ikke af sig selv har sans for noget højere end kødgryderne (s. 349).

Den religiøse vækkelse

Den vækkelse af samtiden, Ingemann ønskede i indledningen til *Waldemar den Store*, skulle jo ikke kun være national, for vi har ikke bare et jordisk fædreland, men først og sidst et himmelsk. Derfor er *Valdemar Seier* ikke alene et nationalt opbyggelsesskrift, men i lige så høj grad et kristeligt. Den religiøse vækkelse var i modsætning til den nationale ikke en bred strømning i 1820'erne, men Ingemann og Grundtvig følte sig på denne front som enlige kæmper. I romanens diskussioner mellem den kristne tro på den åndelige virkelighed og den skeptiske, materielt bundne fornuft afspejles Ingemanns opgør med den efter hans smag alt for rationalistisk prægede samtid. Omkring Volmarslaget, s. 357-359 og 372-374, findes de mest udførlige diskussioner om emnet, hvor Ingemann lader troen sejre. Imidlertid findes der også eksempler på, at han forklarer tilsyneladende overnaturlige fænomener: Esbern Snares død skyldes ikke ånder, men snarere

Kuliemanden (s. 62ff.), Dagmar spås ikke af en havfrue, men af Helene (s. 242-244). Hyppigere og vægtigere er dog de episoder, hvor Guds indgriben skildres, uden at det overnaturlige anfægtes, bl.a. Carl og Saxo i kapellet s. 33 og Dagsmars genopvækkelse s. 269-271. Den 518 rigtige holdning over for sådanne begivenheder er naturligvis tro, men en tro, der ikke har behov for den indsigt og sikkerhed, som i romanen tilbydes af astrologien (og i Ingemanns tid af den romantiske panteisme eller naturfilosofi). Den frister Kuliemanden og Helene, men afvises af Albert og Valdemar, selv om hverken de eller romanen betvivler astrologiens sandhedsværdi (s. 64-66 og 112f.). Troen skal m.a.o. være en blind tillid til Guds styrelse, meget anskueligt praktiseret af bisp Peder både på Sæbygård (s. 66f.) og på vejen til Rom (s. 220ff.). Et udtryk for Guds styrelse er også det indvortes lys eller Guds stemme i sjælen, som Hellig Anders, kong Primislaus og Dagmar anser for menneskets ubedragelige vejleder (bl.a. s. 94 og 152-154). Troen er nøje forbundet med det evighedshåb, der forsoner f.eks. Dagmar med hendes skæbne (s. 270), men også med kærligheden, som allerede her på Jorden kan virke forsonende. Det fremgår især klart af Carls og Rigmors møde med Albert s. 496-499. Håbet kan også bevirke, at den troende giver afkald på at realisere kærligheden her i livet, som når Kirstine går i kloster, men trolover sig med Otto for evigheden (s. 500). Ingemann har fra sin ungdoms fornægtelse af den fysiske kærlighed bevaret en vis svaghed for klosterlivet og cølibatet, som vanskeligt lader sig forene med den lutherdom, han dog hævdede at bekende sig til. Eksempler på denne forsagelse findes i skildringen af Andreas' sublimerede kærlighed og af grev Adolfs løfte om at gå i kloster, s. 458 og 477f. Imidlertid giver Ingemann også udtryk for en vis skepsis over for munkevæsenet: bisp Valdemar er ikke mindre hovmodig og menneskeforagtende i Lockum end på Søborg (s. 389 og 200). Med bisp Conrads dødelse af de kødelige lyster er det heller ikke meget bevendt, som bortførelseshistorien s. 306f. viser. Den samme snu klerks anløbne moral s. 136 viser ligesom Arnfreds hule skolastik s. 94f. og grev Henriks tvivlsomme brug af valfarter og relikvier s. 303 de sider af katolicismen, Ingemann måtte tage afstand fra, selv i en skildring af middelalderen. I øvrigt rammer hans kritik af religiøst misbrug ikke kun den katolske kirke; hudfletningen af hykleriet f.eks. s. 289f. har videre adresse.

519

Romanens menneskesyn

Et område, hvor Ingemann i højere grad end i den kristelige vækkelse er i samklang med den samtidige litteratur, er hans skildring af sammensatte, »interessante« personligheder. Allerede i sine ungdomsværker har han med forkærlighed tegnet ekstreme karakterer, præget af voldsomme følelsesudsving og en smertelig splittelse mellem dæmoniske tilbøjeligheder og himmelsk længsel. Sådanne skildringer findes også i *Valdemar Seier*, men i forhold til ungdomsværkerne er de afdæmpede, ligesom karaktertegningen i romanen er kendetegnet ved en vis interesse for hverdagsagtige sjælelige tilstande: personskildringen bliver noget mere nuanceret og individualiseret end tidligere, hvilket åbningsscenen, s. 9-27, rummer gode eksempler på: Saxo og Andreas fremtræder som klart forskellige og temmelig nuancerede personligheder, både ærværdige og pudsige (derimod bliver Gunner og Harpestræng ikke meget mere end skabeloner, hhv. den ivrige patriot og den indskrænkede lærde). Beskrivelsen af Andreas s. 11 giver lejlighed til at omtale endnu et generelt træk i Ingemanns (og det samtidige dramas) psykologi: det ydre afspejler på en meget enkel måde det indre, ligesom det materielle overhovedet kun er et udtryk for det åndelige. Denne idealistiske grundholdning har Ingemann altid haft, det nye er, at han interesserer sig for konkrete iagttagelser af omverdenen og finder dem værdige til at indgå i litteraturen. Som et enkelt eksempel på denne konkrete iagttagelse kan man anføre scenen, hvor Beengjerd skærer sig i fingeren ved meddelelsen om Valdemars bryllup (s. 205). Ingemann har siden fortalt, at han selv engang reagerede på lignende måde (*Tilbageblik*, s. 24).

Ingemann lader ikke sin læser være i tvivl om, hvem der er helt og hvem skurk. Især virker vel helte- og heltindeskikkelserne irriterende forenklede. Der er ikke ondt skabt i f.eks. Dagmar, og de fatale konsekvenser af hendes mangel på forståelse for mindre ophøjede skabninger som bisp Valdemar tillægger romanen ikke hende som fejl. Grev Adolfs ædelhed overgår tilsvarende de dristigste forhåbninger til menneskenes børn, men det hører dog med til billedet af Ingemann, at hans nationalfølelse ikke hindrer ham i at tillægge en af Danmarks fjender en så smuk karakter. Mens det altså ikke er svært at finde helt »hvide« personer i *Valdemar Seier*, er det straks vanskeligere 520 at udpege helt igennem onde. Egentlig er det kun perifere personer som bisp Conrad, der udelukkende udstyres med slette træk.

Ingemanns forståelse for romanens hovedskurke er nemlig i grunden forbavsende stor. Således er grev Henrik, hvis ydre jo klart afslører hans tvivlsomme karakter, dog en modig og dygtig kriger, en stort anlagt personlighed. Han bliver forræder og mener p.gr.a. en hensynsløs og ganske ukristelig stolthedsfølelse, der ytrer sig som magtstræb og jalousi. Tilsvarende forklares romanens *femme fatale*. Helene bliver en heks,

da hendes selvfølelse udarter til hovmod og hendes kærlighed dæmoniseres til lidenskab. At hun bevarer sin fascinationskraft, kan ikke undre, for Dagmars godhed og barnligt-rno-derlige kærlighed er unægtelig forsk i forhold til Helenes voldsomme følelsesudladninger. Mens bisp Valdemar er klart skurkagtig, selv om han kun ligger under for den ene af grundsnyderne, nemlig magtbegær, er Beengjerd mere tvetydig. Hende karakteriserer Ingemann ganske vist i sit tidligere citerede brev til Grundtvig som Danmarks onde engel, men hun er i det færdige værk blevet mere kompliceret end som så. Vi møder hende første gang som jægerinde, og dermed er hendes maskuline karakter angivet. Hendes foragt for mænd (bortset fra den ene, hun kan se op til), hendes selvstændige vurdering af samtidens tro og endelig hendes optræden som valkyrie, understreger alt sammen hendes afstand fra 1820'ernes kvindeideal. Når hun alligevel ikke af Ingemann fordømmes til skurkerollen, skyldes det, at hun nok er fristet af de holdninger, der gør mennesket ondt, men ikke desto mindre overvinder dem. Hun er nok lidenskabeligt betaget af Valdemar, men hun kan beherske sin lidenskab, ja forædle den til kærlighed. Tilsvarende skildres hun som stolt og pragtglad, men bag facaden viser hun sig følsom og sårbar, og hun er lige inden sin død endog moden til at blive en sand dronning, en kærlig moder for folket. Endelig må man ikke glemme, at hun trods sin maskuline fremtræden dog har flere umiskendeligt kvindelige træk: skønhed, venindfortrolighed (til Audacia) og moderglæde.

Om Valdemars udvikling, der er konstituerende for hele romanen, er der allerede sagt en del. For ham er kongegerningen for Gud og fædreland repræsenteret af det næsten broderlige forhold til Dagmar, mens Beengjerd personificerer lidenskaben og ærgerrigheden - en modstilling, som Ingemann kan være blevet inspireret til af Oehlschlägers *Hakon Jarl*, hvis Hakon kan være et forbillede for Valdemar.

521

Kongens udvikling munder ud i, at han lærer at opgive sit eget for at gå ind i den større sammenhæng: nationen og i sidste instans Guds rige. Og dette er efter Ingemanns overbevisning opgaven for ethvert menneske, som det fint og anskueligt udtrykkes i beskrivelsen af Carl s. 494f.: »Carl glemte sig selv og sine egne Bekymringer ved Tanken om Kongen og Fædrenelandet. Han saae Borgerne med deres Hustruer og Børn gaae med stille Glæde i de veltilfredse Ansigter fra Høimessen i Domkirken og han kom ihu, at det var den 27de Søndag efter Trinitatis, da Evangeliet om Herrens Forklarelse paa Bjerget pleiede at synges fra Høialteret.« Længere end til denne opløftende samhørighed med den større helhed kan mennesket ikke nå i denne tilværelse, den endelige harmoni opnås først i Guds rige. Derfor må Carl efter forsoningen med grev Albert møde Otto, og hans tavse henpegen mod himlen betegner ikke kun Kirstines død, men også stedet for den endelige fred og forsoning (s. 500).

Modtagelsen

De samtidige danske anmeldelser af *Valdemar Seier* er overvejende negative. Det gælder således den anonyme omtale (af O.D. Lütken) i *Dansk Litteratur-Tidende* for 1827. Til en begyndelse udtrykker anmelderen dog sin glæde over, at Danmark endelig har fået en original historisk roman og ikke længere behøver at nøjes med de oversatte. Imidlertid ville Lütken have foretrukket netop Valdemar Sejrs tid behandlet i et episk digt, fordi det muliggør en mere romantisk og fantasifuld behandling. Personkarakteristikken er også uheldig, i mange tilfælde ganske usandsynlig. Der er for mange personer og for mange handlingstråde i romanen. Værst er dog, at det overnaturlige spiller en så stor rolle, dette er efter anmelderens mening nemlig direkte skadeligt for læserne. Trods denne betænkelighed mener Lütken dog trygt at kunne anbefale romanen, ikke mindst til de unge -af begge køn; romanens holdning er jo klart moralsk.

De forhold, Lütken roser og dadler, går igen i de fleste anmeldelser, bortset fra, at han er ene om at foretrække digtformen. I den længste og mest betydelige samtidige recension, Chr. Molbechs i *Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Kunst* fra 1828, underbygges kritikken af *Valdemar Seier* med en teori om den historiske roman 522 som genre. Teorien bygger på en analyse af Walter Scotts romaner, og i sammenligningen med dem falder Ingemann ynkeligt igennem på alle punkter. Han har ikke Scotts indsigt i den menneskelige natur eller hans evne til at fremstille levende, individuelt tegnede personer. Ingemann giver en uoverskuelig og upoetisk fremstilling af alle de historiske fakta og personer i stedet for som Scott at forudsætte dem bekendt. Han har ikke sit britiske forbilledes sikre overblik over og forståelse for den tidsalder, han skildrer, og han er ikke i stand til at indarbejde det historiske stof i sin roman, men bliver stående ved en ophobning af kendsgerninger, der virker som et fremmedelement i fiktionen. Molbech kan endelig påpege en lang række anakronismer i *Valdemar Seier*, og hans opregning af store og små historiske fejl er siden blevet gentaget og udvidet af Ingemanns kritikere. Blandt digterens væsentlige forsyndelser kan nævnes selve Valdemars karakter: det strider mod vort kendskab til det 13. århundredes historie, at den mægtige hersker skulle være en sentimental ridder, der belevent (og kysk) hyldede det smukke køn (*Nordisk*

Tidsskrift... s. 280f., 292ff.); til Molbechs mere smålige indvendinger hører f.eks. hans påtale af, at Saxo ejer en skreven samling af kæmpeviser (a.a. s. 298). På et par punkter (romanens sprog og skabelsen af en original dansk historisk roman) roser Molbech ganske vist Ingemann, men i hans vrantne og vrissende formuleringer bliver denne ros meget forbeholden. I det hele taget er tonen i denne anmeldelse for en moderne læser utroligt grov. Selv samtiden, der ellers var vant til skarp lud i de litterære tidsskrifter, fandt den hård. Men i de fleste tilfælde anfægtedes Molbechs vurdering ikke. Der fremkom ganske vist et par næsten helt igennem positive anmeldelser, men det var ikke i de toneangivende tidsskrifter. De udenlandske, nemlig svenske, tyske og engelske anmeldelser oversattes eller refereredes i danske tidsskrifter, og de var klart mere positive end de danske; værket blev snart oversat til disse sprog.

Anmeldelserne af *Valdemar Seier* lod efter vor målestok længe vente på sig. Romanen udkom i oktober 1826, men de tidligste anmeldelser blev først offentliggjort noget senere i det følgende år. Det betyder, at anmelderne har kendt publikums reaktion, da de skrev deres recensioner, og det nævnes i dem alle, at romanen har opnået en umådelig popularitet. Allerede i 1828 kom da også andenudgaven.

Flere af anmelderne profeterede, at *Valdemar Seiers* succes ville fremkalde mange historiske romaner, og det kom til at holde stik. Blandt de mere kendte kan man nævne Carl Bernhards, H.F. Ewalds og Carit Etlars historiske romaner. Ikke mindst de sidstnævnte udkonkurrerede efterhånden Ingemanns.

Men inden det skete, var de blevet læst af mange, og i alle samfundsklasser, fra kongefamilien og nedefter. Romanerne udkom allerede fra begyndelsen af 1840'erne i meget billige udgaver, og det bevirkede sammen med lejebiblioteker og læseselskaber, at de brede lag af befolkningen fik adgang til at læse dem. I breve til Ingemann findes rørende beretninger om romanernes overvældende virkning også på meget lidt læsevante grupper af landbefolkningen, og i højskolernes folkeopdragende historieundervisning indgik Ingemanns historiske romaner langt op i tiden som en fast bestanddel. Af memoirer fremgår romanernes indflydelse også i borgerskabet, og ikke kun blandt børnene.

Det er naturligvis altid vanskeligt at måle et litterært værks betydning, men samtiden oplevede Ingemanns historiske romaner som en væsentlig forudsætning for den nationale begejstring, der prægede tiden fra 1848 til 1864. Slående beviser på Ingemanns position i folkets bevidsthed var den hyldest, han modtog ved soldaternes hjemtog i treårskrigen og ikke mindst ved sin 70-års fødselsdag i 1859. Karakteristisk for Ingemann kvitterede han for de mange tegn på folkets taknemmelighed med digtet Tanke-Telegraphdepeche (Fædrelandet den 31. Mai 1859). Her erklærer han, at han ingen fortjeneste har,

Men Krandsen skjøn og frisk og foraarsgrøn
Tilhører Folkeanden, som har givet
Ham og hver Skjald, der sang om Folkelivet,
Det Stof til Sang, det Liv i Sagn og Sage,
Der laa i Folkets Sjæl fra gamle Dage.

Tekstform

Der er ikke bevaret noget manuskript til *Valdemar Seier*. Til grund for denne udgave ligger originaludgaven fra 1826, som ikke frembyder væsentlige problemer. Førsteudgaven omfatter en rettellesliste til 1. og 2. del, der er fulgt i denne udgave. I listen nedenfor meddeles disse rettelser, for så vidt som de ikke kun griber ind over for åbenlyse trykfejl. Sådanne er her rettet stiltiende, men der er ikke i øvrigt grebet ind over for originaludgavens inkonsekvens i stavemåde og tegnsætning, bortset fra at der er tilvejebragt konsekvens r.n.h.t. tre forhold: citationstegn omkring replik, tankestreger omkring indskudt anførende sætning og lille begyndelsesbogstav efter semikolon.

Rettelleslisten henviser til nærværende udgaves side- og linietal; de rettelser, der er foretaget i førsteudgavens rettellesliste, er mærket *.

11,2

*mit >vort

12,17fn.

* Søn > Sønnesøn

13,16fn

. Lund Roskild > Lund, Roskild

21,11

gjenembladrede > gjennembladrede

21,16

*med > ved

22,10-9fn.

* tilmode: alle > tilmode. Og jeg udstrøg igjen hvad jeg havde skrevet. Alle

24,11fn.

Espern > Esbern

26,15

* Fader > Bedstefader

26,13-12fn.

* *distinctionesd*; og > *distinctiones*; dog

35,15fn.

* mange > trende

36,9

Hagbarts > Hagbarths

36,17-16fn.

6tes Knuds > 6te Knuds

37,2

* 220 > 120

37,14

* gik > og

37,14

*til > gik til

38,14fn.

til sig. »Carl > til sig.« - »Carl

46,3

* nedheiset > nedhisset

51,13fn.

. *saavel >saavel

67,7

skaffe.« »Viig > skaffe.« - »Viig

75,6fn.

* uaabned > uaabnede

76,14fn.

fast«; > fast«,

83,16

* til, takke > tiltakke

103,1

som de?« »Nei > som de?« - »Nei

104,7

Spørgmaal > Spørgsmaal

110,12

* Øxehudskappe > Oxehudskappe

110,8

n. * Øxehudskappen > Oxehudskappen

115,15

Tilled > Tillid

118,10

spærlæmmede > spærlemmede

121,9fn.

. sandt unge Herre > sandt, unge Herre

123,5

Hendrik > Henrik

137,11

* henad > samme

148,12

* sig > sit

151,4

* besindige selv, i > besindige, selv i

167,18fn.

* Slotsbroen > Skibsbroen

168,10

* udbredt, > udbredte 525

176,12-11fn.

* mig sin > sig min

182,14

* Selskab.« »Kjør > Selskab.« - »Kjør

188,12

og 1fn. Arnfeld > Arnfred

205,5fn.

mig.« »Kongen > mig.« - »Kongen

210,7fn.

saa længe.« »Jeg > saa længe.« - »Jeg

218,10fn.

* Æselsdriverne > Æseldriverne

220,13fn.

Eders > eders

223,18fn.

Inocenz > Innocenz

227,2fn.

Ven Stalbroder > Ven og Stalbroder

258,12

* hun af > hun ud af

288,4

eder > Eder

306,14fn.

Yndling > Yngling

342,9

skeet - > skeet?«

356,1-2

lide.« »Seilene > lide.« - »Seilene

358,15

hemmelighedfulde > hemmelighedsfulde

385,1

vist > vidst

386,8

hjem; > hjem,

396,3fn.

ikke? > ikke!

411,3

Lyndanissa > Lyndanisse

416,14

n. Sommeribyesgilde.« »Det > Sommeribyesgilde.« - »Det

443,1

Liv« > Liv«,

446,13

forloren« > forloren«,

454,7fn.

Salmadsfad > Saltmadsfad

470,1

til.> til,

488,2fn.

Bjergmandsdragt, > Bjergmandsdragt

500,16

Eders > eders

Romanens senere skæbne

Valdemar Seier udkom 7 gange i Ingemanns levetid. Hver gang foretog forfatteren nogle små ændringer, flest i 3. udgave fra 1841. Her kan man se, at han nogle steder retter sig efter Molbechs kritik af romanen. Der er dog kun tale om minimale ændringer, som når han erstatter Marthes »Blyants Kaabe« (s. 47 og 378) med »graa Kaabe« eller bare »Kaabe«; Molbech havde oplyst, at blyant var et meget kostbart stof, som Marthe bestemt ikke ville kunne optræde i. Derudover findes en del ændringer, som gør teksten lidt lettere at læse. Mange af de latinske udtryk i åbningsscenen bliver fjernet, enten erstattes de af danske ord, eller de bevares, men oversættes i noter. Nogle få steder tynder Ingemann også ud i de sideordnede udtryk, så f.eks. Gråbo nu kun ligger i »Gruus« og ikke mere i »Gruus og Aske« (s. 115). Denne 526 type lettelse ses i flere udgaver, ligesom Ingemann også gentagne gange griber ind over for tyske gloser, som han erstatter med danske; f.eks. rettes »Zelter« (s. 387) til »Ganger« og »Gebærder« (s. 403) til »Miner«.

En lettelse for læseren - og oplæseren - er det også, at romanen i 6. udgave bliver opdelt i kapitler. Originaludgaven er, som det ses, kun inddelt ved afsnitsstreger, som i begyndelsen er meget få, siden hyppigere. Den overordnede deling i tre bind synes rent mekanisk. Hver del svarer nogenlunde til »en almindelig bog«, men det kan have spillet ind, at nogle af Walter Scotts bøger fra første færd var delt i 3-4 små bind, en praksis, som efterhånden blev næsten obligatorisk for bedre engelske romaner (three deckers).

Efter Ingemanns død blev værket fortsat genoptrykt, som regel efter den foregående udgave, men af og til har man optaget nogle få læsemåder fra ældre udgaver, og i enkelte tilfælde har man taget en -øjensynlig helt tilfældigt valgt - tidlig udgave som forlæg. Meget langsomt ændres retskrivningen i alle disse genoptryk, så den nærmer sig samtidens.

Fra 1913 og indtil denne udgave er Ingemanns historiske romaner kun udgivet i bearbejdet form. Der foreligger følgende bearbejdelser: Erling Stensgårds (1928 og 1930), Ove Brusendorffs (1940 og 1943), Henrik Madsens (1941 og 1946), en anonym på Normanns forlag (1966) og Rolf Dorsets (1982). Endelig udkom en *Valdemar Sejr* ved Ebba Mosegård som første bog i Gyldendals lette læseserie i 1954. Dette værk ligger så langt fra Ingemanns, at de ikke med noget udbytte kan sammenholdes, og derfor indgår den ikke i omtalen af bearbejdelserne nedenfor.

Bortset fra den tydelige sammenhæng med Besættelsen er det vanskeligt at sætte udgivelsestidspunkterne i nogen indlysende sammenhæng med samtiden. Man kan heller ikke påvise nogen udvikling i holdningen til klassikerbearbejdelser, selv om bearbejdelserne repræsenterer forskellige typer.

Mindst indgribende er 1966-udgaven. Den forkorter ikke, hvad alle de andre gør, men foretager en ganske let sproglig modernisering. Den anden type repræsenteres af Brusendorff og Madsen, som begge principielt kun forkorter ved udeladelser. De bevarede afsnit, omkring to tredjedele af Ingemanns roman, udsættes altså for et minimum af indgreb. Hermed ophører også enhver lighed mellem de 527 to, for mens Brusendorffs indgreb tilsyneladende udelukkende er bestemt af, hvad der ved en første og hurtig gennemlæsning kan undværes, vidner Madsens om et grundigt arbejde med og en konsekvent holdning til værket. Den tredje type bearbejdelse er foretaget af Stensgård og Dorset. Værket forkortes her dels ved udeladelser, dels ved omskrivning af det bevarede stof. Denne omskrivning foretages imidlertid efter forskellige principper. Disse to bearbejdelser forkorter betydeligt mere end den anden type, deres omfang er

ca. 40% af originalens.

Forkortelserne afviger indbyrdes i deres gengivelse af romanens indhold; interessante er i denne sammenhæng Stensgårds, Madsens og Dorsets bearbejdelser. For dem alle gælder det, at hovedpersonerne forenkles, mest markant hos Stensgård. Det er også et fællestræk, at bipersonerne reduceres eller glider helt ud, men der er ikke fuld enighed om behandlingen af de konkrete personer. Tydeligst er tendenserne hos Madsen, der helt udelader alt stof om Helene, og hos Dorset, der klart koncentrerer romanen om Valdemar som den ubestridte hovedperson. Handlingsgangen bliver behandlet principielt forskelligt. Hvor Stensgård har så godt som alle handlingsforløb med, udelader Dorset en række sidehandlinger. Det samme gør Madsen, men han adskiller sig fra Dorset ved konsekvent at forbigå ét væsentligt handlingskompleks, Helenemotivet. Det historiske stof og tidskoloritten blegner noget hos Stensgård og Dorset, men hos Madsen er det ikke karakteristisk, at specielt dette element udelades. M.h.t. det væsentligste i forfatterholdningen, den kristne tolkning af Valdemars og dermed nationens skæbne, er det derimod Madsen og Dorset, der gengiver mest loyalt, mens Stensgård nedtoner dette aspekt meget kraftigt.

Ingemanns syntaks (led- og sætningsbygning) er ret enkel. Alligevel er Stensgårds syntaktiske omformninger meget hyppige, gennemgribende og mangeartede. Dorset sætter mindre massivt ind over for syntaksen, men hans indgreb er dog mærkbare og af flere typer, mens 1966-udgaven har endnu færre ændringer og næsten kun af ledstillingen. Hos Brusendorff og Madsen er indgreb over for syntaksen meget sjældne.

Alene kan de syntaktiske omformninger ikke tjene som målestok for graden af den sproglige forenkling. Tydeligst ser man dette i Dorsets bearbejdelse, som opnår lettelsen af teksten ved simple 528 udeladelser i langt videre omfang end ved andre indgreb. Også de andre bearbejdelser benytter sig af mindre udeladelser, mest Stensgård, mindst 1966-udgaven. Hårdt går det i alle tilfælde ud over Ingemanns karakteristiske bredde i stilen.

Moderniseringen af ordforrådet gribes an på to principielt forskellige måder, ved fodnoter (hos Madsen) og ved ordudskiftninger (i alle bearbejdelserne, også Madsens). Ordudskiftningerne svækker naturligvis ligesom de øvrige indgreb i nogen grad den ingemannske stil, men i de fleste tilfælde er moderniseringerne foretaget skønsomt og med veneration for forfatterens sprog. Tættest ved Ingemanns stil ligger selvfølgelig Brusendorff, 1966-udgaven og Madsen i den nævnte rækkefølge. Dorset bevarer noget mere af den ingemannske tone end Stensgård, men begge ændrer klart stillejet i retning af det mere dagligdags.

Det er oplagt, at bearbejdelserne er foretaget med forskelligt publikum for øje. Stensgård sigter nok mod de 10-12 årige (subskribenterne på Chr. Erichsens Børneblade) og Madsen og Dorset mod de unge fra omkring 14 år. 1966-udgaven er den eneste, som klart er rettet til voksne. Om disse bearbejdelser må man sige, at de i alt væsentligt vidner om grundighed, omtanke og konsekvens, selv om man jo nok kan forbeholde sig ret til en vis skepsis over for klassikerbearbejdelser.

Litteraturliste

Om B.S. Ingemann: Valdemar Seier

P. E. Langballe: Indledning til de historiske romaner og kommentar til *Valdemar Seier* i hans udgave af værket, 1912. Indledningen giver en udmærket fremstilling af en række forhold omkring de historiske romaner og en meget knap analyse af dem. Kommentaren giver historiske oplysninger om de person- og stednavne, der forekommer i romanen.

Kjeld Galster: *Ingemanns historiske Romaner og Digte*, 1922. En grundig fremstilling af den nationalhistoriske cyklus og dens placering i Ingemanns biografi med særlig interesse for digterens arbejdsmetode.

Marita Akhøj Nielsen: Teksthistoriske og ortografiske iagttagelser i B.S. Ingemanns »Valdemar Seier«, 1826-1913, i *Danske Studier* 1986 s. 60-71. Artiklen bygger på et utrykt universitetsspeciale, hvor også bearbejdelserne er behandlet udførligt.

Moderne udgaver og oversættelser af den ældre litteratur, der omtales eller citeres i *Valdemar Seier*

Diplomatarium Danicum, 1. række bind 4-6 ved Niels Skyum-Nielsen, 1958-79, indeholder de bevarede dokumenter fra Valdemar II's tid (1238-49 dog endnu under udarbejdelse), som er oversat i:

Danmarks Riges Breve, 1. række bind 4-6 ved Niels Skyum-Nielsen, 1958-79.

Danmarks gamle Landskabslove med Kirkelovene, ved Johs. Brøndum-Nielsen, Poul Johs. Jørgensen m.fl., 1933-61. Heri findes bl.a. de love, der omtales i *Valdemar Seier*, jf.:

Danmarks gamle Love paa Nutidsdansk ved Erik Kroman og Stig luul, 1945-48.

Danmarks gamle Folkeviser, ved Sv. Grundtvig, Axel Olrik, H. Grimer-Nielsen, Erik Dal, Iørn Piø, Nils Schiørring m.fl., 21966-76, er standardudgaven af folkeviserne.

Andrae Sunonis filii Hexaemeron post M.C1. Gertz, ediderunt Sten Ebbesen et Laurentius Boethius Mortensen, 1985- (= *Corpus Philosophorum Danico-rum Medii Aevi* XI: 1-2). Jf:

Anders Sunesen: Hexaëmeron, gengivet på danske vers af H.D. Schepelern, 1985. Med en efterskrift af oversætteren og Jørgen Pedersen.

Harpestræng. Gamle danske Urtebøger, Stenbøger og Kogebøger ved Marius Kristensen, 1908-20.

Saxo: Gesta Danorum, ved J. Olrik og H. Ræder samt ordbog ved Franz Blatt, 1931-57, er standardudgaven af Saxo. Værket er oversat flere gange; den seneste udgave af Grundtvigs oversættelse er:

Saxo: Danmarks Riges Krønike; fordansket ved Nik. Fred Sev. Grundtvig, 1985-

En ny Text af Sven Aggesøns Værker... ved M.C1. Gertz, 1916, indeholder den latinske tekst af Aggesøns værker, som er oversat i:

Sven Aggesøns historiske Skrifter ved M.C1. Gertz, 21967.

Danmarks Historie, red. af Aksel E. Christensen m.fl., bind I, 1977, indeholder foruden selvfølgelig en fremstilling af bl.a. Valdemar II's regeringstid meget udførlige litteraturlister.